

Ж. Л. Чорна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права

УДК 347.64

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ–ПІДПРИЄМЦЯ БАНКРУТОМ В УКРАЇНІ

*Аналізуються норми чинної та нової редакцій Закону України
“Про відновлення платоспроможності боржника або визнання
його банкрутом”, які регулюють питання банкрутства фізичної
особи-підприємця.*

Ключові слова: банкрутство, фізична особа–підприємець.

18 січня 2013 р. повинна набрати чинності нова редакція Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” (далі — Закон) [1], у якій значну увагу приділено інституту банкрутства фізичних осіб–підприємців (далі — ФОП). Слід зазначити, що деякі з найбільш значимих новел Закону є логічним продовженням практики Пленуму Верховного Суду України.

Метою статті є з’ясування переваг та недоліків Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” у чинній та новій редакціях, які, на нашу думку, мають місце стосовно фізичної особи–підприємця. Для досягнення мети слід вирішити такі завдання: проаналізувати норми Закону в чинній та новій редакціях; з’ясувати роль роз’яснень Пленуму Верховного Суду України з цього питання.

Відповідно до ч. 2 ст. 90 Закону в новій редакції підставою для визнання фізичної особи–підприємця банкрутом є його нездатність задовольнити вимоги кредиторів за грошовими зобов’язаннями та/або виконати обов’язок зі сплати обов’язкових платежів.

Перш за все, на наш погляд, позитивним моментом Закону в новій редакції є те, що деталізовано поняття “банкрутство”. Так, якщо в чинній редакції банкрутство — визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [2], то в новій редакції банкрутство — визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Спільною є норма про те, що справа про банкрутство ФОП порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника разом складають не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку, якщо інше не передбачено цим Законом (ч. 3 ст. 6 чинної редакції і ч. 3 ст. 10 Закону в новій редакції).

Уточнено поняття безспірних кредиторських вимог. Так, якщо у чинній редакції — безспірні вимоги кредиторів — вимоги кредиторів, визнані боржником, інші вимоги кредиторів, підтверджені виконавчими документами чи розрахунковими

документами, за якими відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника (ч. 1), то відповідно до нової редакції безспірні вимоги кредиторів це грошові вимоги, підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, і постановою про відкриття виконавчого провадження, згідно з яким відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника (абз. 2 ч. 3 ст. 10 Закону). На наш погляд, це більш вдале формулювання, оскільки неплатоспроможність визначається як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати, саме грошові зобов'язання перед кредиторами, а не будь-які інші.

Уточнено, за якими зобов'язаннями ФОП є боржником. Так, відповідно до змін, які були внесені до абз. 6 ч. 1 Закону "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" Законом України від 22.09.2011 р. "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг" [3] до чинної редакції закону, до складу грошових зобов'язань боржника ФОП не зараховуються зобов'язання боржника — фізичної особи-підприємця, що виникли безпосередньо у фізичної особи на підставах, не пов'язаних із здійсненням таким боржником підприємницької діяльності. У новій редакції теж зазначається, що фізична особа-підприємець є боржником лише за зобов'язаннями, які виникли у неї у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності (ч. 1 Закону).

Деталізовано визначення боржника. Так, за чинною редакцією боржник — це суб'єкт підприємницької діяльності... (ч. 1). У новій редакції Закону боржником є суб'єкт підприємницької діяльності (юридична особа або фізична особа-підприємець), неспроможний виконати протягом трьох місяців свої грошові зобов'язання після настання встановленого строку їх виконання, які підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, та постановою про відкриття виконавчого провадження, якщо інше не передбачено Законом.

Зберігається в новій редакції норма, що не допускає включення до ліквідаційної маси майна ФОП, яке перебуває у заставі з підстав, не пов'язаних із здійсненням такою особою підприємницької діяльності (ч. 7 ст. 47 чинної редакції, ч. 8 ст. 90 нової редакції Закону). При цьому Закон не позбавляє кредиторів за вимогами, нерозривно пов'язаними з особою кредитора, заявляти їх у процесі провадження у справі про банкрутство (абз. 3 ч. 2 ст. 47 чинної редакції Закону, абз. 3 ч. 3 ст. 90 Закону в новій редакції). До них належать вимоги, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян; вимоги щодо стягнення аліментів та інші. Разом із тим слід зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 52 Цивільного кодексу України [4] ФОП відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення. Тобто до цієї норми слід внести відповідні доповнення.

Змінилася загальна вартість майна, яке виключається зі складу ліквідаційної маси. Так, відповідно до ч. 9 ст. 90 Закону в новій редакції господарський суд має право за вмотивованим клопотанням фізичної особи-підприємця та інших учасників провадження у справі про банкрутство виключити зі складу ліквідаційної маси майно фізичної особи-підприємця, на яке згідно з цивільним процесуальним законодавством може бути звернено стягнення, якщо майно є неліквідним чи дохід від реалізації якого істотно не вплине на задоволення вимог кредиторів. У ч. 8 ст. 47 чинної редакції Закону зазначається, що загальна вартість майна громадянина-підприємця, яка виключається зі складу ліквідаційної маси, не може перевищувати дві тисячі гривень. Відповідно до ч. 9 ст. 90 Закону в новій редакції загальна вартість майна фізичної особи-підприємця, яка виключається зі складу ліквідаційної маси, не може перевищувати шести з половиною тисяч гривень. На наш погляд, при встановленні якоїсь конкретної вартісної межі слід керуватися не певною грошовою сумою, а, для прикладу, розміром мінімальної заробітної плати, який застосовується в цьому випадку на момент винесення господарським судом постанови

про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури (ст. 22 чинної редакції Закону, ч. 6 ст. 91 нової редакції).

У новій редакції Закону відсутня норма, яка міститься у абз. 2 ч. 7 ст. 48 чинної редакції про те, що у разі необхідності постійного управління нерухомим майном або цінним рухомим майном громадянина-підприємця, визнаного банкрутом, господарський суд призначає з цією метою ліквідатора та визначає розмір його винагороди. На нашу думку, це доцільна норма.

Щодо особливостей задоволення вимог кредиторів громадянина-підприємця, визнаного банкрутом. Відповідно до ст. 49 чинної редакції Закону кошти для задоволення вимог кредиторів вносяться на депозит нотаріальної контори або приватного нотаріуса. Відповідно до ч. 2 ст. 92 нової редакції Закону кошти для задоволення вимог кредиторів вносяться на спеціальний банківський рахунок.

Змінилась також і черговість задоволення вимог кредиторів. Порівняно із чинною, у новій редакції передбачено тільки 3 черги.

Так, відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 49 чинного Закону вимоги кредиторів задовольняються в такій черговості:

— у першу чергу задовольняються вимоги громадян, перед якими громадянин-підприємець несе відповідальність за заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних періодичних платежів, а також вимоги щодо стягнення аліментів;

— у другу чергу проводяться розрахунки щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працюють за трудовим договором (контрактом), і щодо виплати авторської винагороди, а також задовольняються вимоги, що виникли із зобов'язань зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, щодо повернення невикористаних коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;

— у третю чергу задовольняються вимоги кредиторів за зобов'язаннями, забезпеченими заставою майна громадянина-підприємця;

— у четверту чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

— у п'яту чергу проводяться розрахунки з іншими кредиторами.

Відповідно до ч. 2 ст. 92 нової редакції Закону вимоги кредиторів задовольняються в такій черговості:

— у першу чергу задовольняються вимоги кредиторів за зобов'язаннями, забезпеченими заставою майна фізичної особи-підприємця; вимоги громадян, перед якими фізична особа-підприємець несе відповідальність за заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних періодичних платежів, у тому числі до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України за громадян, які застраховані у цьому Фонді у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; вимоги щодо стягнення аліментів; розрахунки щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працюють за трудовим договором (контрактом), і щодо виплати авторської винагороди, а також задовольняються вимоги, що виникли із зобов'язань щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне та інше соціальне страхування;

— у другу чергу задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);

— у третю чергу проводяться розрахунки з іншими кредиторами.

На наш погляд, така черговість є більш обґрунтованою, особливо, що стосується вимог кредиторів, які належать до першої черги Закону в новій редакції.

Таким чином, нова редакція Закону про банкрутство ставить крапку в деяких питаннях, що по-різному трактувалися судовими інстанціями різних рівнів та стали предметом розгляду в Постанові Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. "Про судову практику в справах про банкрутство" (далі — Постанова) [5].

Так, у п. 26 Постанови зазначається, що за заявою кредитора (кредиторів) справа про банкрутство порушується господарським судом за наявності підстав, передбачених у ч. 3 ст. 6 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”. Цими підставами є підтверджені відповідними документами фактичні дані про те, що:

- вимоги кредитора (кредиторів), які подали таку заяву, є безспірними;
- боржником прострочено тримісячний строк виконання свого зобов’язання перед ініціюючим справу кредитором (кредиторами);
- сукупний мінімальний розмір вимог ініціюючого кредитора (кредиторів) становить не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати.

Відповідно до п. 27 Постанови безспірність вимог кредитора (кредиторів) за грошовими зобов’язаннями та щодо виплати заборгованості із заробітної плати підтверджується виконавчими документами, виключний перелік яких передбачено у ст. 3 Закону України “Про виконавче провадження” [6]. Відповідно до п. 32 Постанови та згідно з ч. 1 ст. 9 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” суд зобов’язаний повертати заяву кредитора про порушення справи про банкрутство, якщо заявником не дотримано мінімального тримісячного строку прострочення боржником виконання свого зобов’язання. Як належні докази безспірного характеру заборгованості ФОП згадуються виконавчі документи про примусове стягнення суми боргу. Щодо неплатоспроможності боржника доказами виступають постанова про відкриття виконавчого провадження або документ, що підтверджує факт незадоволення вимог кредитора протягом 3-х місяців.

Відповідно до п. 31 Постанови терміном, з якого повинен визначитися мінімальний тримісячний строк прострочення боржником виконання свого зобов’язання, є момент у часі, з настанням якого це зобов’язання мало б бути виконано боржником згідно із вказівками закону або договору.

Крім цього, відповідно до п. 32 Постанови за змістом ч.ч. 8 та 10 ст. 7 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” кредитор повинен у цей тримісячний строк здійснити заходи щодо стягнення боргу шляхом пред’явлення виконавчого документа до виконання відповідно до вимог Закону України “Про виконавче провадження”, зокрема з дня винесення постанови державним виконавцем про порушення виконавчого провадження чи погашення податкового боргу за вимогами Закону України “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”, і додати докази цього до своєї заяви.

Належним доказом незадоволення вимог кредитора протягом трьох місяців може вважатися постанова державного виконавця про повернення стягувачу виконавчого документа у зв’язку з тим, що у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені державним виконавцем заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними (п. 2 ч. 1 ст. 47 Закону України “Про виконавче провадження”). Копія постанови повинна бути надіслана сторонам не більш ніж через 3 дні з моменту її винесення.

Завершуючи розгляд цього питання, слід зазначити, що, з точки зору банкрутства ФОП, нова редакція Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, на нашу думку, спрямована на розвиток цього правового інституту.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” : Закон України від 22.12.2011 р. № 4212-VI [Текст] // ОВУ. — 2012. — № 5. — Ст. 164.
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII [Текст] // ВВР. — 1992. — № 31. — Ст. 440.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг : Закон України від 22.09.2011 р. № 3795-VI [Текст] // ОВУ. — 2011. — № 81. — Ст.2962.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Текст] // ВВР. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
5. Про судову практику в справах про банкрутство : постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. [Текст] // Вісник Верховного Суду України. — 2010. — № 2. — С. 3-19.
6. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV, у ред. Закону від 04.11.2010 р. № 2677-VI [Текст] // ВВР. — 1999. — № 24. — Ст. 207; 2011. — № 19-20. — Ст. 142

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 12 від 28 травня 2012 року)*

Надійшла до редакції 12.06.2012

Черная Ж. Л. Отдельные вопросы правового регулирования признания физического лица-предпринимателя банкротом в Украине

Анализируются нормы действующей и новой редакций Закона Украины “О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом”, регулирующие вопросы банкротства физического лица-предпринимателя.

Ключевые слова: банкротство, физическое лицо-предприниматель.

Chorna, Z. L. Separate Questions of Legal Adjusting of Confession of Physical Person-Businessman by Bankrupt in Ukraine

The norms of operating and new release of Law of Ukraine are analysed “About proceeding in solvency of debtor or confession his bankrupt”, that regulate the question of bankruptcy of physical person-businessman.

Key words: bankruptcy, physical person-businessman.

